

Семенова Марина Володимирівна

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, адвокат
ЮФ «Семенова і Партнери»
ORCID: 0000-0002-2216-4343*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО СТЯГНЕННЯ ВІДСОТКІВ ЗА ДОГОВОРОМ СТРОКОВОГО БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ

Доповідь присвячена дослідженню особливостей судової практики вирішення спорів щодо стягнення відсотків за договором строкового банківського вкладу з аналізом останньої судової практики. Проаналізовано законодавство, яке регулює відносини, що пов'язані з відкриттям, розірванням, та визначенням моменту закінчення строку дії договору строкового банківського вкладу та нарахуванням відсотків за договором строкового банківського вкладу

Ключові слова: банк, проценти на банківський вклад, повернення вкладу, строковий вклад, процентна ставка, судова практика,

Semenova Maryna

*PhD, research officer of Research Institute of Legal Support of
Innovative Development of NALS of Ukraine, attorney-at-law
«Semenova and Partners» LF
ORCID: 0000-0002-2216-4343*

SOME ASPECTS OF JUDICIAL PRACTICE OF PERMISSION LITIGATION FOR THE RECOVERY OF INTEREST UNDER A TERM BANK DEPOSIT AGREEMENT

The report is devoted to the study of the peculiarities of the judicial practice of dispute resolution, on raising interest under the term bank deposit agreement

with the analysis of modern judicial practice. The legislation governing relations related to the conclusion, dissolution and determination of the moment of expiration of the term bank deposit agreement is analyzed.

Keywords: bank, percent on a bank deposit, repayment of a deposit, term deposit, percent rate, judicial practice.

Банківські депозити в багатьох країнах світу вважаються надійним видом заощаджень населення. Збереження коштів на рахунках та гарантії їх зростання за рахунок відсотків забезпечують привабливість такого фінансового інструменту для фізичних осіб. Але, непоодинокі випадки, коли банківські установи зловживають довірою вкладників та порушують їх права на отримання грошових коштів за договорами банківських вкладів. Так у 2014 році під час анексії Криму, Акціонерне товариство Комерційний банк «ПРИВАТБАНК» (Далі – «ПРИВАТБАНК») позбавив безліч своїх клієнтів, права безперешкодно користуватись своїми грошовими коштами, які знаходилися на рахунках, відкритих у відділеннях «ПРИВАТБАНК» у АР Крим та м. Севастополь. «ПРИВАТБАНК» відмовився від виконання розпоряджень про перерахування і видачу відповідних сум з рахунків і проведення інших операцій по рахункам та заблокував доступ до рахунків. «ПРИВАТБАНК» також заблокував доступ до будь-яких банківських карток та електронних ощадних книжок, які дозволяють отримати в банкоматах банківської установи інформацію про залишок коштів на рахунку, суму вкладу і процентам до виплати. Доступ до будь-яких рахунків також було заблоковано в системі Приват 24. Більше шести років «ПРИВАТБАНК», не виконує свої обов'язки, щодо повернення грошів, які залишилися на заблокованих рахунках що призвело до виникнення низки судових спорів.

Аналіз судової практики вирішення спорів щодо стягнення з «ПРИВАТБАНК» грошових коштів за договором строкового банківського вкладу, свідчить про те, що вона не є однорідною та висновки судів щодо застосування норм права у подібних правовідносинах є дуже суперечливими. Аналіз судових рішень дозволяє зробити висновок про те, що одним з найбільш проблемних питань, які виникають під час розгляду вказаних справ, є визначення розміру відсотків за користування строковим банківським вкладом у випадку коли банк відмовляється від зобов'язання щодо повернення вкладу.

Так, розглядаючи справу № 757/53324/18-ц Печерський районний суд м. Києва дістався висновку про те, що у разі закінчення строку дії договору строкового банківського вкладу в разі невиконання зобов'язань банком, проценти за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, сплачуються банком у розмірі, що звичайно сплачується банком за вкладом на вимогу. Такий самий висновок зроблено Печерським районним судом м. Києва при розгляді справи № 757/36842/18-ц [1] та Київським апеляційним судом (Справа № 757/31858/18-ц [2]).

Інший висновок зробив Печерський районний суд м. Києва під час розгляду справи № 757/31858/18-ц [3] та 757/57980/18-ц [4], вирішивши, що в разі невиконання зобов'язань банком, проценти за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, сплачуються банком у розмірі, встановленому договором, та Київський апеляційний суд (Справа № 757/57980/18-ц [5]). Розглядаючи справу № 757/64361/17-ц [6] Печерський районний суд м. Києва задовольнив вимоги позивача щодо стягнення процентів у розмірі, встановленому договором та вказав, що проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав. Вказане рішення було залишено в силі Постановою Верховного суду від 14.02.2020 року [7].

З огляду на неоднозначність вирішення питання щодо розміру процентів, які підлягають стягненню з банку у разі відмови від взятих на себе зобов'язань щодо повернення банківського вкладу, вважаю, за необхідне зазначити наступне.

Відповідно до ч. 1 ст. 526 ЦК України [8] зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Згідно зі ст. 629 ЦК України договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами

на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [9]. Статтею 1058 ЦК України передбачено, що за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. До відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунка (глава 72 цього Кодексу), якщо інше не встановлено цією главою або не впливає із суті договору банківського вкладу.

Аналогічні вимоги містяться у п. 2.4. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 року № 516 (Далі – Положення № 516) [10]

Проведений аналіз дає можливість зробити висновок, що договір банківського вкладу має своїм наслідком ту обставину, що готівкові кошти вкладника передаються ним у власність банку, а безготівкові кошти - в повне розпорядження банку. Відповідні дії вкладника є необхідною умовою виникнення зобов'язання за договором банківського вкладу, згідно з яким у вкладника виникає право вимагати від банку видачі суми вкладу і виплати процентів на неї, а у банку - відповідний обов'язок. З договору банківського вкладу, укладення якого обумовлено переданням коштів вкладника у власність банку, можуть виникнути лише зобов'язальні правовідносини за участю вкладника (кредитора) і банку (боржника). Договір банківського вкладу є реальним, оплатним договором і вважається укладеним з моменту прийняття банком від вкладника або третьої особи на користь вкладника грошової суми (вкладу).

Статтею 1060 ЦК України передбачено, що договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад). Договором може бути

передбачено внесення грошової суми на інших умовах її повернення. За договором банківського вкладу на вимогу банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника. Умова договору банківського вкладу на вимогу про відмову від права на одержання вкладу на першу вимогу є нікчемною. За договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом із впливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу. Повернення вкладникові банківського строкового вкладу та нарахованих процентів за цим вкладом на його вимогу до спливу строку або до настання інших обставин, визначених договором, можливе виключно у випадках, якщо це передбачено умовами договору банківського строкового вкладу.

Відповідно до ч. ч. 1, 5, 6 ст. 1061 ЦК України банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу. Проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав. У разі повернення вкладу виплачуються усі нараховані до цього моменту проценти. Аналогічне положення міститься у п. 1.7., п. 2.5. Положення № 516

Відповідно до ч. ч. 3, 4 ст. 1061 ЦК України встановлений договором розмір процентів на строковий вклад або на вклад, внесений на умовах його повернення у разі настання визначених договором обставин, не може бути односторонньо зменшений банком, якщо інше не встановлено законом. Умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів на строковий вклад в односторонньому порядку є нікчемною.

Аналогічна вимога міститься у ст. 55 Закону України «Про банки і банківську діяльність», якою банкам забороняється в односторонньому порядку змінювати умови укладених з клієнтами договорів, зокрема, збільшувати розмір процентної ставки за кредитними договорами або зменшувати її розмір за договорами банківського вкладу (крім вкладу на вимогу), за винятком випадків, встановлених законом. Аналогічне положення міститься у п. 2.10 Положенні № 516.

Відповідно до ч. 1 ст. 1066 ЦК України за договором банківського рахунка банк зобов'язується приймати і зарховувати на рахунок,

відкритий клієнтові (власникові рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком.

Відповідно до частини першої статті 1074 ЦК України обмеження прав клієнта щодо розпорядження грошовими коштами, що знаходяться на його рахунку, не допускається, крім випадків обмеження права розпоряджання рахунком за рішенням суду або в інших випадках, встановлених законом, а також у разі зупинення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, передбачених законом.

Таким чином, строковий договір банківського вкладу покладає на банк обов'язок прийняти від вкладника суму коштів, нарахувати на неї проценти та повернути ці кошти з процентами зі впливом встановленого договором строку. Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом (стаття 612 ЦК України). Відповідно до статті 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Частиною четвертою ст. 1060 ЦК України прямо встановлено, що якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу зі впливом строку, встановленого договором банківського вкладу, або повернення суми вкладу, внесеного на інших умовах повернення, після настання визначених договором обставин договір вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором. Аналогічні вимоги містяться в п. 3.5. Положення № 516.

Розглядаючи питання щодо визначення розміру процентів за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, у разі закінчення строку дії договору строкового банківського вкладу в разі невиконання зобов'язань банком, не можна погодитися з Холод В. В., яка вказала не те, що в разі невиконання банком своїх зобов'язань щодо повернення суми вкладу разом із нарахованими відсотками у встановлений договором строк зобов'язання сторін за

таким договором не припиняються, а тому закінчення визначеного договором строку його дії значення для припинення зобов'язання не має [11, с. 229].

Вважаю, що при визначенні розміру відсотків за користування вкладом, необхідно враховувати те, що відмовляючись повернути вклад та проценти за користування вкладом у розмірі встановленому договором строкового банківського вкладу, банк порушує положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [12] та ст. 1 Першого Протоколу [13], підписаного та ратифікованого Україною, яка у відповідності до ст. 5 цього ж протоколу, є додатковою статтею Конвенції.

Згідно ст. 1 Протоколу першого до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Поняття «майно» в ч. 1 ст. 1 Першого протоколу має автономне значення, яке не обмежується правом власності на фізичні речі та є незалежним від формальної класифікації в національному законодавстві. Певні інші права та інтереси, що складають активи, наприклад, борги, можуть також вважатися «майновими правами» і, відповідно, «майном» у розумінні цього положення рішення Європейського суду з прав людини (Далі- ЄСПЛ) від 10 березня 2011 року у справі «Сук проти України» [14]). Стосовно банківських вкладів ЄСПЛ вказав, що вони беззаперечно становлять «майно», яке належить заявникам згідно зі статтею 1 Першого Протоколу; заявники можуть забрати ці кошти разом з відповідними процентами, якщо забажають (рішення ЄСПЛ від 02 липня 2002 року у справі «Гайдук та інші проти України» [15]) (Постанова ВС від 04 грудня 2019 року у справі № 404/3219/16-ц [16]).

Аналіз норм міжнародного та національного законодавства і наукових досліджень дозволяє зробити наступні висновки:

1. Договір строкового банківського вкладу вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу тільки в тому разі, якщо вкладник не вимагає повернення суми вкладу зі спливом строку, встанов-

леного договором банківського вкладу, або повернення суми вкладу, внесеного на інших умовах повернення.

2. Невиконання банком своїх зобов'язань щодо повернення суми вкладу разом з нарахованими відсотками у встановлений договором строк, або на вимогу вкладника, не припиняє зобов'язання банку щодо сплати відсотків у розмірі встановленому договором.

Разом з тим, інші проблемні питання, що виникають під час розгляду спорів про стягнення грошових коштів за договорами строкового банківського вкладу, зокрема встановлення факту укладення договору, визначення моменту закінчення строку дії договору та ін. потребують додаткових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення печерського районного суду міста Києва у справі № 757/36842/18-ц від 06.05.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83718857>.

2. Постанова Київського апеляційного суду у справі № 757/31858/18-ц від 14.01.2020 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86987560>.

3. Рішення Печерського районного суду міста Києва у справі № 757/31858/18-ц від 22.07.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84907807>.

4. Рішення Печерського районного суду міста Києва у справі № 757/57980/18-ц від 22.03.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80775430>.

5. Постанова Київського апеляційного суду у справі №757/57980/18-ц від 20.11.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85868080>.

6. Рішення Печерського районного суду міста Києва у справі № 757/64361/17-ц від 22.03.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76234056>.

7. Постанова Верховного Суду у справі № 757/64361/17-ц від 14.02.2020 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87703416>.

8. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

9. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

10. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними осо-

бами: Постанова Національного Банку України від 03.12.2003 № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>.

11. Холод В. В. Окремі аспекти судової практики вирішення спорів щодо укладення, зміни та розірвання договору банківського вкладу та банківського рахунку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-1. Том 1. С. 226-229.

12. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

13. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Протокол від 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

14. Справа «Сук проти України» (Заява № 10972/05): Рішення Європейського Суду по правам людини від 10.03.2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715.

15. Справа Гайдук та інші проти України (Рішення Європейського Суду по правам людини від 02.07.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_050.

16. Постанова Верховного Суду у справі № 404/3219/16-ц від 04.12.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86241067>.

REFERENCES

1. Rishennia pecherskoho raionnoho sudu mista Kyieva u spravi № 757/36842/18-ts vid 06.05.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83718857> [In Ukrainian].

2. Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho sudu u spravi № 757/31858/18-ts vid 14.01.2020 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86987560> [In Ukrainian].

3. Rishennia Pecherskoho raionnoho sudu mista Kyieva u spravi № 757/31858/18-ts vid 22.07.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84907807> [In Ukrainian].

4. Rishennia Pecherskoho raionnoho sudu mista Kyieva u spravi № 757/57980/18-ts vid 22.03.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80775430> [In Ukrainian].

5. Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho sudu u spravi № 757/57980/18-ts vid 20.11.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85868080> [In Ukrainian].

6. Rishennia Pecherskoho raionnoho sudu mista Kyieva u spravi № 757/64361/17-ts vid 22.03.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76234056> [In Ukrainian].

7. Postanova Verkhovnoho Sudu u spravi № 757/64361/17-ts vid 14.02.2020 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87703416> [In Ukrainian].

8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks vid 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [In Ukrainian].

9. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [In Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok zdiisnennia bankamy Ukrainy vkladnykh (depozytnykh) operatsii z yurydychnymy i fizychnymy osobamy: Postanova Natsionalnoho Banku Ukrainy vid 03.12.2003 № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03> [In Ukrainian].

11. Kholod, V. V. (2014). Okremi aspekty sudovoi praktyky vyrishennia sporiv shchodo ukladennia, zminy ta rozirvannia dohovoru bankivskoho vkladu ta bankivskoho rakhunku. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu - Scientific Bulletin of the International Humanities University*, Vol. 1, 10-1, 226-229 [In Ukrainian].

12. Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: Konventsiiia vid 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [In Ukrainian].

13. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: Protokol vid 20.03.1952 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 [In Ukrainian].

14. Sprava «Suk proty Ukrainy» (Zaiava № 10972/05): Rishennia Yevropeiskoho Sudu po pravam liudyny vid 10.03.2011 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715 [In Ukrainian].

15. Sprava Haiduk ta inshi proty Ukrainy (Rishennia Yevropeiskoho Sudu po pravam liudyny vid 02.07.2002 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_050 [In Ukrainian].

16. Postanova Verkhovnoho Sudu u spravi № 404/3219/16-ts vid 04.12.2019 roku. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86241067> [In Ukrainian].